

Slovenčina pre študentov medicíny

Radoslav Ďurajka

Abstrakt: Autor predstavuje novú učebnicu pre zahraničných študentov medicíny „SLOVENČINA pre študentov medicíny“, jej koncepciu so zameraním na špecifiká vyučovania jazyka v nefilologickom odbore. Opisuje jednotlivé časti knihy, uvádza modifikované príklady gramatiky a zároveň upriamuje pozornosť na cieľ výučby – zvládnuť komunikáciu v bežnom živote, na univerzite, ale najmä v medicínskej praxi, preto tematicky čerpá najmä z tohto prostredia.

Kľúčové slová: slovenčina ako cudzí jazyk, komunikácia s pacientmi, gramatika

Abstract: The author introduces a new textbook for foreign students of medicine „SLOVAK for medical students“, its conception focusing on the specifics of language teaching in the non-philological field. The author describes particular parts of the book, gives modified examples of grammar and draws attention to the goal of teaching – to master communication in everyday life, at the university, but especially in medical practice, thus selects the topics mainly from this environment.

Key words: Slovak as a foreign language, communication with patients, grammar;

Kniha *Slovenčina pre študentov medicíny* bola tvorená „na mieru“ študentom medicíny Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave kolektívom autorov pôsobiacich na Ústave cudzích jazykov,¹ kde sa okrem vyučovania latinskej lekárskej terminológie v odboroch všeobecné lekárstvo, zubné lekárstvo (vrátane anglického programu) a biomedicína, vyučuje cudzí jazyk (anglický jazyk) a slovenčina ako cudzí jazyk.

Pri tvorbe učebnice mali autori na zreteli najmä komunikáciu s pacientom a špecifiká vyučovania v nefilologickom odbore. To znamená, že cieľom je študentova schopnosť komunikovať s pacientmi v nemocnici, odoberať anamnézu, zisťovať symptómy pacienta, viesť dialóg smerujúci k diagnóze pacienta – a to po absolvovaní iba štyroch semestrov výučby slovenského jazyka. Na základe porovnania hodinovej dotácie a reálnych časových možností je zrejmé, že sa lektori musia

¹ História Ústavu cudzích jazykov LF UK siaha do roku 1953 keď bola založená Celouniverzitná katedra cudzích jazykov. O desať rokov neskôr sa táto centralizovaná inštitúcia pretransformovala na samostatné katedry jazykov, pričom oddelenia jazykov lekárskej a farmaceutickej fakulty existovali pod spoločným vedením až do r. 1981. Významným momentom sa stal rok 1991, keď sa na Lekárskej fakulte UK vytvorila katedra jazykov, ktorá pod názvom Ústav cudzích jazykov LF UK funguje dodnes. Medzi ďalšie aktivity pracovníkov patria odborné jazykové semináre pre doktorandské štúdium, podieľanie sa na výbere študentov, ktorí majú záujem o študijné pobyty a stáže v zahraničí, preverovanie znalostí z cudzieho jazyka (angličtina, nemčina) a v neposlednom rade pomoc dekanátu, študijnému oddeleniu, jednotlivým pracovníkom pri prekladoch. Pracovisko rozvíja kontakty s domácimi i zahraničnými partnermi a inštitúciami (v Čechách, v Bulharsku, v Slovinsku, v Maďarsku) najmä v rámci ERASMUS+.

primárne sústreďovať na hlavný cieľ – na komunikáciu.² Nie je veľa priestoru na rozvíjanie všeobecnej slovnej zásoby, či prílišné upevňovanie gramatických pravidiel. Pre medikov (nefilológov) sú, napr. genetické znaky slovenčiny či kontrastívne porovnania s ostatnými (ne)slovanskými jazykmi, doplňujúce (ak nie absolútne marginálne), no spolu s históriou, historickým vývinom slovenčiny a etymológiou pomáhajú odpovedať na časté otázky osvojovateľov: „*Prečo je to tak? Ako je to možné? Prečo to neexistuje v „našom“ jazyku?*“ a zdôvodňujú tak dnešný stav slovenčiny v jednotlivých jazykových rovinách. Táto oblasť ale netvorí integrálnu súčasť výučby, čím sa podstatne líši od štúdia slovákistov, slavistov a filológov. Zo špecifik vyučovania slovenčiny pre medikov spomeňme aspoň tie najmarkantnejšie:

- a) hodinová dotácia a postavenie jazyka v systéme výučby;
(kurz je povinný 2 × 2 hodiny týždenne počas štyroch semestrov a v piatom semestri študenti začínajú svoju odbornú prax v nemocnici, nedostatočné kreditové ohodnotenie kurzu je pre študentov často demotivujúce)
- b) spoločné znaky všetkých študentov;
(rovnaké miesto, stupeň a typ vzdelávacej inštitúcie, charakter a zameranie jazykového vzdelávania, mentálna zaneprázdnenosť medikov aj ich nepripravenosť na nový (malý) cudzí jazyk, neobmedzené možnosti kontaktu s nositeľmi osvojovaného jazyka, zmenená sociálna rola)
- c) angličtina – nematerinský jazyk lektora i študentov;
(nemožnosť vychádzať zo vzájomných vzťahov slovenčiny a východiskového jazyka každého študenta, t. j. že vyučovanie je čiastočne založené na porovnávaní slovenčiny s angličtinou, využívajúc tiež anglicizmy/internacionalizmy v slovenčine)
- d) osobitná didaktika;
(jednoduchosť a praktickosť, efektivita počas vyučovacích hodín, dodržiavanie špecifického obsahového zamerania, praktický nácvik komunikácie, priateľská atmosféra, prepojenie a nadväznosť počas všetkých semestrov, rozlišovanie pasívnej a aktívnej slovnej zásoby)
- e) odbornosť a sústredenie sa na realitu.
(lektor zodpovedá nielen za jazykové, ale aj za odborné znalosti a študent popri tom nesmie zabúdať na realitu, ktorá im pomáha pri pochopení jazyka – obézny muž nemôže vážiť devätnásť ale deväťdesiat kilogramov ...).³

Kniha ***Slovenčina pre študentov medicíny*** predstavuje stručné základy jazyka, ktoré ale reflektujú praktické a konverzačné zameranie učebnice. Tematický čerpá z vysokoškolského medicínskeho prostredia a pomáha tak naplniť primárny cieľ

² Predpokladaná dotácia pre úroveň B1 a B2 je 100 vyučovacích hodín, reálne je k dispozícii cca 72 h.

³ Porovnaj: Slovenčina ako cudzí jazyk na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. In: CASALC review. Roč. 6, č. 3 (2017), s. 5–17

– zvládnuť komunikáciu v bežnom živote, na univerzite, ale najmä v medicínskej praxi. Je akýmsi odrazovým mostíkom pre ďalšie štúdium i samoštúdium. Skladá sa z troch častí. Základná časť obsahuje motivačnú nultú kapitolu a desať kapitol. Nultá kapitola, Slovenčina – prvá pomoc, je nezávislou časťou a malou praktickou príručkou slovenčiny pre úplných začiatčníkov. Jej cieľom je poskytnúť študentom užitočné vety a frázy, ktoré môžu ihneď používať v rôznych každodenných situáciách, s ktorými sa stretnú. Nachádza sa tu i slovenská abeceda s ľahko identifikovateľnými slovami (*injekcia, hotel, fraktúra*). Následné cvičenia na správnu výslovnosť sa tak stávajú jednoduchšími. Ústredný slovensko-anglický text sa snaží študentovi ukázať, že slovenčine je možné rozumieť i bez jej poznania/zvládnutia.

*„As a **študent**, after arriving in **Slovensko** and getting to know your **univerzita**, you will probably look for a good **pub, bar, bufet, kaviareň** or **reštaurácia**. If you are hungry in **Slovensko**, forget about **diéta**, just ask for the **menu** and order: **pizza, špagety, lasagne, kebab, hot dog, steak, sendvič, tortilla, burger, hemendex, šalát** ... before you try something traditional. You can have **kečup** or **majonéza** too.“* (Đurajka a kol., 2018, 11).

Všetky lekcie sú rovnako štruktúrované, sú členené do štyroch častí (A, B, C, D), pričom časť D je zameraná na medicínsku terminológiu (ľudské telo, prvá pomoc, lekárne ...). Jednotlivé kapitoly sa zameriavajú na prezentáciu gramatických pravidiel a rozvoj jazykových zručností potrebných pre bežnú komunikáciu. Tematicky vychádzajú z bežného života študenta medicíny a nadväzne z potrieb jeho medicínskej praxe. Kľúč k cvičeniam ani zvukové záznamy textov nie sú súčasťou učebnice, pretože je primárne určená na prácu s lektorom počas vyučovacích hodín. Cieľom je tiež podporiť aktívne zapojenie študentov do riešenia úloh, ich iniciatívne vyhľadávanie zdrojov a možností komunikovať v reálnych situáciách, využívanie internetu a médií pre autonómne vzdelávanie sa.

Na úrovni gramatiky sa vytvoril priestor pre potenciálne prepojenie všeobecných gramatických pravidiel a špecifického cieľa osvojenia si jazyka s ohľadom na využitie v lekárskom prostredí. V deklinácií substantív sa zaviedli vzory, ktoré sú terminologicky bližšie medicínskej praxi a študenti si tak upevňujú pravidlá priamo na potrebnej lexike. Vzory M – pacient, kolega, mobil, počítač; F – pacientka, nemocnica, dľaň a kosť; N – koleno, srdce, oddelenie, dievča.

Pri časovaní slovíes sa berie do úvahy nielen ich výber, ale s ohľadom na formálnu komunikáciu, ktorú si má študent osvojiť, sa predovšetkým sústreďujeme na prvú osobu singuláru (Mám problém. Vidím zle. Cítim sa zle), tretiu osobu singuláru (Dcéra má problém. Syn vidí zle. Manželka sa necíti dobre.) a druhú osobu plurálu (Ako sa máte? Vidíte dobre? Cítite sa zle?). Samozrejme, že je snaha, aby študent ovládal formálnu aj neformálnu komunikáciu, avšak s ohľadom na hodinovú dotáciu sa prikláňa k pragmatickej výučbe so zameraním na vytýčený finálny cieľ –

teda viesť dialóg smerovaný k diagnóze (Máte bolesti? Kde vás to bolí? Aká je to bolesť? Kedy začala? ...). Študenti tiež musia:

- a) tvoriť imperatív – inštrukcie pre pacienta (Dýchajte zhlboka! Zavrite oči. Predpažte ...);
- b) aktívne tvoriť otázky v minulom, prítomnom čase (Boli ste operovaný/á? Mali ste kiahne? Vyskytla sa vo vašej rodine cukrovka? Aký máte problém? Máte suchý kašeľ? Máte hypertenziu v rodine? ...);
- c) v budúcom čase najmä opísať, čo budú robiť (Popočúvam vás Zoberiem vám ster. Odmeriam vám tlak.)

V lekciách je citelná snaha o jednoduchosť a vyzdvihnutie pravidelnosti jazyka.⁴ Neskôr sa, samozrejme, dopĺňajú i výnimky a nepravidelnosti. Koncentrovanie sa na pravidelnosť v jazyku pomáha minimalizovať počiatočnú demotiváciu študenta pri strete s novým (často nepríbuzným – rozumej slovanským) jazykovým systémom.

Nadväznosť a zároveň postupnosť od jednoduchšieho k zložitejšiemu tiež možno vidieť na poradí základných gramatických celkov⁵ a javov (napr. verbá imperatív – keďže sa imperatív tvorí z 3. os. plurálu alebo napr. stupňovanie adverbii stupňovanie adjektív – keďže pri adverbiách nepotrebujeme rod) i tém bežnej komunikácie (rodina, Bratislava, na hodine, jedlo, cestovanie, voľný čas, moja krajina, počasie, párty ...).

Druhou časťou učebnice je sekcia **VIAC** a hrá dôležitú úlohu pri dopĺňaní, rozširovaní a precvičovaní primárnych textov a javov zo základnej časti. Nadväznosť k lekcii je vyjadrená formou odkazu na príslušnú stranu. Na konci sekcie sa nachádza HUDOBNÁ BANKA. Využitie týchto doplnkových materiálov je možné prispôbiť potrebám študentov a časovým možnostiam.

Nachádzajú sa tu rôzne typy úloh (opravte, doplňte, transformujte, preložte, čítajte, spojte, odpovedajte ...) ale i doplnkové vysvetlenie gramatiky (napr. pluráliá tantum v tretej lekcii).

Tretou časťou tejto publikácie je SLOVNÁ BANKA zameraná na poskytnutie potrebnej slovnej zásoby z jednotlivých oblastí medicíny a následne poskytuje otázky a odpovede typické pre komunikáciu lekár – pacient pri odoberaní anamnéz.

⁴ Napríklad genitív plurálu neutier a femín je vysvetlený vzorcom: skrátit' a predĺžit': hlavy 1) hlav 2) hláv.

⁵ 1. lekcia: rody, 2. lekcia: verbá, 3. lekcia: plurál a imperatív, 4. lekcia: minulý čas, 5. lekcia: lokál, 6. lekcia: inštrumentál, 7. lekcia: budúci čas, 8. lekcia: adjektíva, 9. lekcia: datív, 10. lekcia: genitív.

Základná lexika o ľudskom tele⁶ sa ďalej rozvíja cez témy: symptómy, choroby, úrazy ... Každá časť sa snaží nadviazať na kapitolu v prvej časti učebnice a zároveň poskytuje priestor na precvičenie si osvojovanej slovnej zásoby a zároveň sa snaží tému rozvinúť aj po gramatickej stránke. Jednoduché cvičenia (zoraďte chronologicky, spojte opozitá, doplňte vety, zakrúžkujte správnu odpoveď) sa prelínajú so zložitejšími. Napríklad: Z verb na predchádzajúcej strane vyberte imperfektívne a použite vo vete; alebo Z dvojice slov (štádia života) si jedno vyberte a napíšte, čím je toto obdobie charakteristické.

V rámci tejto časti učebnice sú prítomné i niektoré anamnézy, ktoré majú rovnakú štruktúru (opakovanie slovnej zásoby) súvisiacich a už prebratých tém; okruhy tém k danej anamnéze (zároveň je to i pomôcka k ústnej skúške); práca vo dvojiciach / v skupine). Poslednou časťou je text, ktorý tematicky dopĺňa alebo rozširuje danú tému a je, samozrejme, doplnený úlohami na zistenie porozumenia textu.

V prípade potreby alebo časových možností, sa na konci učebnice nachádzajú DOPLNKOVÉ MATERIÁLY, napr. dotazník darcu krvi, ošetrovatelstvo, detské a infekčné choroby ... Keďže pri výučbe využívame kazuistiky,⁷ v učebnici nachádzame iba jednu – Astma. Pomocou osnovy PA-SY-VY-DIA-LI-S (pacient – symptómy – vyšetrenia – diagnóza – liečba – stav pacienta) sa študenti zdokonaľujú v prerozprávaní textu vlastnými slovami.

Poslednou prílohou tejto publikácie je slovensko-anglický slovník. Pri substantívach je uvádzaný rod a forma plurálu, napríklad: študentka, F-ky. Pri verbách je, okrem základného tvaru neurčitku a tvaru 1. os. j. č. doplnená aj informácia, či je verbum (im)perfektívne. Anglicko-slovenskú časť slovník neobsahuje.

Namiesto záveru si dovoľíme konštatovať, že učebnica chcela prispieť ku kvalitnejšej jazykovej príprave zahraničných študentov medicíny na Lekárskej fakulte UK v Bratislave, keďže počas svojej praxe v nemocnici musia hovoriť po slovensky. Túto základnú motiváciu (absolvovanie praxe) sme chceli podporiť lepšou jazykovou pripravenosťou, a to najmä zjednodušením gramatických pravidiel, poukázaním na pravidelnosť v jazyku, využívaním lekárskej terminológie v každej časti učebnice. Zároveň je kniha akousi základňou pre ďalšie štúdium. V budúcnosti na ňu bude nadväzovať vydanie ďalšej (komunikatívne zameranej) učebnice. Uvedomujeme si, že v budúcnosti bude určite potrebná jej modifikácia a doplnenie.

⁶ Ľudské telo je dokonalé aj pre jazykové vzdelávanie. Nachádzame tu pravidelný i nepravidelný plurál, plurália tantum, farby a v neposlednom rade jednoduché precvičovanie všetkých pádov: napr.: A – ľudské telo má ..., L – krv je v ..., I – nos je nad ..., G – močovody vedú moč z ... do ...,

⁷ Odborná slovenčina v medicínskej praxi – kazuistiky. Slovak in medical practice – case reports. Bratislava: UK, 2014. 75 s. ISBN 978-80-223-3608-6

Použitá literatúra

- BALKOVÁ, D. (2014). Odborná slovenčina v medicínskej praxi – kazuistiky. Slovak in medical practice – case reports. Bratislava, Slovensko: UK.
- ĎURAJKA, R. (2017). Slovenčina ako cudzí jazyk na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. CASALC review, 6(3), 5–17.
- ĎURAJKA, R., HALÁKOVÁ, M., JAMRICHOVÁ, V. (2018). Slovenčina pre študentov medicíny. Bratislava, Slovensko: UK.
- PEKAROVIČOVÁ, J., ŽIGOVÁ, L., MOŠATOVÁ, M. (2007). Slovenčina ako cudzí jazyk – Vzdelávací program Slovenčina ako cudzí jazyk – jazykový kurz v kontaktnej a dištančnej forme. Bratislava: Stimul. Dostupné z: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/sas/Publikacie/Vzdelavaci_program.pdf

Autor

Mgr. Radoslav Ďurajka, PhD., Ústav cudzích jazykov LF UK V Bratislave,
e-mail: radoslav.durajka@fmed.uniba.sk,

Autor pôsobí ako odborný asistent na Lekárskej fakulte UK v Bratislave a zameriava sa na slovenčinu ako cudzí jazyk, najmä špecifiká vyučovania jazyka v nefilologickom odbore. Ďalšie lektorské skúsenosti pri výučbe cudzincov získal v rámci letnej školy slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca, počas stáže na Hankuk University of Foreign Studies v Južnej Kórei i na Filozofickej fakulte UK, kde obhájil dizertačnú prácu „Osvojovanie si slovenčiny ako cudzieho jazyka v kontexte psycholingvistiky a didaktiky“.